

FRANSIZ HUKUKUNDA TELİF HAKKI

Ord. Prof. Dr. Ch. Crozat

I. — Mer'i olan hukuk, A. — Eski hukuka mücmel bir nazar, B. — Mer'i olan kanun ve nizamlar, C. — Mahkeme içtihatları, D. — Müelliflerin içtihat ve mütalâaları, E. — Mer'i olan hukukun noksan cihetleri, II. — 1936 tarihli kanun projesi, A. — Projenin membaları, B. — projenin bölümü, C. — Projenin hâkim vasıfları, D. — Proje muhtevasının tetkik ve tahlili, III. — Projenin Mebusan Meclisinde müzakeresi (haziran 1936)

I — Mer'i olan hukuk :

A. — Eski hukuka mücmel bir nazar

a. — Büyük ihtilâlden evvelki devirlerde, bir eserin müellifi lütüf mahiyetinde ve umumiyetle kısa bir zamana maksur olan kralın bir imtiyazı (kitapçı imtiyazı) sayesinde eserini intişar sahasına sevk ve ondan istifade ederdi. Bu imtiyaz, müellife, dilediği kitapçıya, eserini tabettirmek salâhiyetini bahşediyordu. Kitapçıya, müellif tarafından verilen bu hak, bir inhisar mahiyetinde idi ve müellif rızası hilâfına bu inhisar müddetinin yenilenmemesi için ekseriya gayret sarfetmek mecburiyetinde kalırdı.

Bir çok vergi muafiyetlerinden esasen vâsi mikyasta istifade eden kitapçılık ve matbaacılık sanayiinin daha ziyade inkişafını temin maksadile, bu imtiyazlar kral tarafından suhuletle bahşolunurdu. Bu imtiyazın suiistimali tabolunmuş eserlerin müsaderesi ve zarar ve ziyana mahkûm edilmek gibi cezalarla müeyyidelendirilmişti. Bu devirde, müellifler, tâbilerin adeta baziçesi halindedirler.

1723 tarihli bir nizamname, müelliflerin bizzat kitaplarını satmak hakkını tanıdı. Tâbilerin müfrit iddialarına karşı, müellifler lehine bir lütüf telâkki olunan bu nizamname, müellifleri ticaret yapan kimselerden addetmiyordu. Çünkü sattıkları kitaplar kendi öz mahsulleri olmak itibarile, daha evvel başkasından satın almış değillerdi.

1777 de, tâbilerin hak ve vazifelerine ve mesleki faaliyetlerinin şekil ve şeraitine müteallik 6 kararname mevki meriyete vazolundu. Bu kararnamelerden bir tanesi imtiyazların mahiyetine ve bunların sureti itasına taallük ediyordu. Müellifin tâbie verdiği tabı, neşir ve satma hakkı, artık, aynı bir hak mahiyetini kaybediyordu. ve tamamen müellifin şahsı ile ilgili bir hak olarak tesbit ve ilân olunuyordu. Müellifin ölümüyle tabı ve neşir hakkı nihayet bulacak, ve bu hak müellifin vârislerine ve devlete intikal edecektir. Hiç bir veçhile bu tabı ve neşir hakkı, müellifin vefatı halinde, daimi bir şekilde tâbie veya onun vârislerine geçmiyecektir. Müellif, tâbie, eserini ancak, tabetmek, neşretmek ve satmak üzere devrediyor ve buna mukabil ya muayyen ve maktu bir para alınır veyahut da satılan veya basılan nüsha adedine göre bir meblâğ elde edilir.

b. — Musiki eserler, Dramatiko - muzikal besteler, danslar ve mahkûkâta müteallik eserler için imtiyazlar usulü bazı hususiyetlerle tatbik olunurdu. Yukarda geçen tarihlerden mukaddem zamanlarda, nakkaşların, ressam ve heykeltraşların, eserleri, devletçe bir himayeye mazhar değildir. Her ne kadar bu kimselerin mahsulleri himaye grôüyor idiyse de, bu herhangi bir resmî imtiyaz sisteminden mütevellit olmaktan ziyade bu nevi sana'tlarla meşgul olan kimselerin mensup oldukları Corperasion'ların faal bir varlık göstermelerinden neş'et etmekte idi. Diğer taraftan bu güzel san'atlar erbabının eserleri, kitap gibi suhuletle teksir edilemiyeceği cihetle bunların eserleri zarureten de korunmuş oluyordu.

c. — Taklit, ağır cezalarla müeyyidelendirilmişti. Fakat memleket haricinde yapılan taklitlere mâni olmak mümkün olamamıştı.

d. — Temsil olunmak üzere yazılan eserleri, müellifler, doğrudan doğruya sahne artistlerine satarlardı. Fakat bununla, artistler, tâbiler gibi kitabın mülkiyetini almıyorlar, yalnızca Paris'te o eseri temsil etmek hakkını kazanıyorlardı. Bu gibi eserler bir defa vaz'ı sahne edildikten sonra, herhangi bir diğer tiyatro san'atkarları o eseri serbestçe temsil edebilirlerdi.

17 inci asırdan itibaren «telif hukuku» nun doğmasını temin edecek olan bir örf ve âdet, bir kaidei umumiye tebellür etmeğe başladı. Filhakika yavaş yavaş, her temsil için müellife kitabın matbu olmasına ve satılmakta bulunmasına rağmen bir miktar para vermek usulü kabul olundu. Temsil edilmek dolayısıyla eser sahibinin hakları ile, tabı ve neşirden mütevellit hakları ayrı ayrı ve birbirinden farklı haklar telâkki olundu. Tiyatroya müteallik eserler

müellifinin haiz olduğu haklar meyanında eseri temsil edecek sanatkârları bizzat seçmek hakkı da vardı.

1780 tarihli bir kral kararnamesi ihtilâle kadar tiyatro eserleri müelliflerinin vaziyetini tesbit etti.

B. — Mer'î olan kanun ve nizamlar

a. — Meclisi müessesan devrinde imtiyazlar sistemi yerine kanun sistemi ikame olundu. Filhakika tiyatroların ve bunlara mümasil yerlerin inzibat ve hükûmetçe mürakabesini temin maksadile meriyete konan 3 kânunusani 1791 tarihli bir kanun, tiyatrolarda temsil edilmek üzere yazılan eserlerin tabı ve neşir hakkını tamamen müellife inhisar ettirdi.

b. — 24 temmuz 1793 tarihli bir kararname ile bu hak bütün edebî mahsuller müelliflerine, bestekârlara, ressam ve nakkaşlara teşmil olundu. Bu mühim kararname, bu mesele hakkındaki muahhar mevzuatın kat'î esaslarını vazetti. Meşhur Lokanol'in raporuna istinadeden bu kararname hükümleri, içtihadı mehakimin tesbit eylediği esaslar yerine geçmiyor ve (edebî ve senai mülkiyet) tezini mevkii tatbika koyuyordu. Bugün dahi mer'î olan bu kararnamenin metni şudur:

Madde: 1 — Her nevi yazı müellifleri, bestekârlar, ressam ve nakkaşlar hayatları müddetince, cumhuriyet arazisi dahilinde eserlerini, satmak, sattırmak ve dağıtmak salâhiyetini münhasıran haiz olacaklardır. Bu eserlerin mülkiyetini tamamen veya kısmen devir ve ferağ eyemek hakkına da sahiptirler.

Madde: 2 — Eser sahibinin ölümünden itibaren 10 sene mirasçılar veya mefrugunileyhler aynı haktan istifade ederler.

Madde: 3 — Hak sahiplerinin resmî ve tahrirî iznini istihsal etmeksizin, basılmış olan eserleri veya taklit olunmuş san'at eserlerini zabıta derhal toplamak vazifesile mükelleftir.

Madde: 4 — Her taklit yapan kimse, eser sahibine eserin ilk ve hakiki tab'ından 3000 nüsha fiatine muadil, nakdî bir zarar ve ziyânı ödemekle mükelleftir.

Madde: 5 — Taklit eserlerin satıcıları - taklitte methaldar değillerse - eserin sahibine ilk ve hakiki tab'ından 500 nüsha fiatine muadil bir zarar ve ziyân ödemekle mükelleftirler.

Madde: 6 — Edebî olan, güzel san'atlara teallük etsin her nevi eserin sahibi, eserinden 2 nüsha makbuz mukabilinde millî kütüphane muhafızına veya cumhuriyetin resim ve heykel sergisine

teslim etmeğe mecburdur. Aksi takdirde, taklitçileri takip için mahkemeye müddei sıfatile kabul olunamaz. (1)

Madde: 7 — Edebiyata veya güzel san'atlara teallük eden her nevi zekâ ve deha mahsulü eserin mülkiyeti, sahibinin vefatından itibaren 10 senelik bir müddet için vârislere intikal eder.

c. — Yukarda zikrolunan kararnamenin 2 inci maddesi mucibince vârislere intikal eden hak, 1810 tarihli bir kararname hükümleri icabı bazı hususi ahvalde temdit olunabiliyordu. Filhakika mezkûr kararnameye göre dullar, ölünceye kadar, fûruğ 20 sene de eserin mülkiyetine sahibi yegâne addolundular (temdidî olan bu hüküm usulü ve civar hısımları hariç bırakıyordu).

d. — Müellif ve san'atkârların vefatından sonra neşrolunacak eserler hakkında neşrolunan jerminal yıl IV tarihli bir kararname, 1793 tarihli kararnamenin bazı hükümlerini itmam eylemiştir.

Mezkûr kararnamenin metni şudur:

«Eser sahibinin vefatından sonra neşrolunan bir eserin, miras yolile veya başka bir suretle maliki olan kimseler, müellifin bütün hukukuna maliktirler. Bu eserler, âmme mülkiyetine intikal etmiş olmak şartile ve asıl esere hiç bir ilâve yapılmaksızın neşrolunabilir. Bu kararname hükümleri, 8 haziran 1806 tarihli bir kararname ile, tiyotrolarda oynanmak üzere yazılmış olan bilcümle eserlere teşmil olundu.

e. — 3 Ağustos 1844 tarihli diğeri bir kararname tiyatro eserleri sahiplerinin vârislerine 20 sene müddetle eser üzerine mülkiyet hakkını tanıdı ve neşir hakkına müteallik himayeden de istifade edeceklerini tesbit eyledi.

f. — 28 mart 1852 tarihli kararname neşir hakkına müteallik olup meriyette bulunan son metinlerden biridir.

Bu kararname tarihine kadar, yabancı memleketlerde neşrolunan eserler, Fransada hiç bir veçhile himayeye mazhar olamazlardı. Fakat bu kararname ile gerek ecnebi müelliflerin eserleri, gerekse bunların taklitleri, Fransız eserleri hakkındaki hükümlere tabi addolundu. Ecnebi müelliflerin eserlerini Fransada taklit edenler, veya hariçte taklit edip Fransaya ithal edenler, Fransız müelliflerinin eserlerini himaye zımında mevzu cezalara çarpılacaklardır.

(1) Bu madde 18 mayıs 1925 tarihli kanunun yirmi ikinci maddesile mûlgadır. Bugün Fransada taklit yapanlara karşı ikamei dâva için mütekadim bir muamelenin icrasına mecburiyet yoktur.

Bilhassa ehemmiyetli olan bu kararnamenin metni aşağıdadır:

Madde: 1 — Yabancı memleketlerde neşrolunup, ceza kanununun 425 inci maddesinde musarrah eserlerin Fransada taklidi bir suç teşkil eder.

Madde: 2 — Taklit edilmiş eserlerin Fransa haricine sevki, Fransada tabı ve neşrolunup hariçte sahteleri yapılarak Fransaya ithali keza bir suç teşkil eder.

Madde: 3 — Yukarıdaki maddelerde zikrolunan suçlar, ceza kanununun 427 ve 429 uncu maddeleri hükümlerine göre cezalandırılır. İcabı halinde 463 üncü madde de tatbik olunabilir.

Madde: 4 — Bu nevi suçları işleyenler aleyhine takibatta bulunabilmek, Fransada neşredilen eserlere müteallik şartların mevcudiyeti ile muteberdir. Bilhassa 19 temmuz tarihli kanunun 6 inci maddesile istenen şartın tahakkuku lâzımdır.

g. — 8 nisan 1854 tarihli kanun, karı koca arasındaki malların idaresine müteallik usulü nazara almaksızın, düvellerin haklarını tevsi ve vârislerin eser üzerinde, müellifin vefatından sonra haiz oldukları mülkiyet hakkının müddetini 20 seneden 30 seneye iblâğ etti.

k. — 11 mart 1902 tarihli kanunu mudil, 14 temmuz 1806 tarihli kanun, vârislerin eser üzerindeki mülkiyet haklarının devam müddetini, müellifin vefat tarihini mebde alarak 50 seneye iblâğ etti.

Şu halde bugünkü mevzuata göre, müellif, eseri üzerinde bütün hayatı müddetince dilediği gibi tasarruf edecek ve bu hak vârislerine, vefat tarihinden itibaren 50 sene müddetle intikal etmiş olacaktır.

Bir eserin müellifi devlet ise, bu hak daimi olarak devam eder. Müellifin vefatı ile eser üzerindeki hakların intikal etmiş olduğu kimseler, eseri satabilirler, serbestçe tabı ve neşir mukaveleleri yapabilirler. Bir kelime ile bu eserden melhuz bütün maddeleri temin etmeğe tam bir salâhiyet sahibidirler.

i — 9 ağustos 1910 tarihli bir kanun, san'ata müteallik bir eserin satılmasına - hilâfına mukavele olmamak şartı ile - o eseri teksir eylemek hakkının devredilmiş olmayacağını tesbit etti.

j. — 20 mayıs 1920 ve 31 kânununun 1924 tarihli kanunlar, sanatkârlara vârislerine veya ferağ yapılmış kimselere, satışa çıkarılmış eserleri üzerinde gayri kabili ferağ bir takip hakkı tanıdılar. Mahaza bu hak şu şarta bağlı idi. Heykeller, tablolar ve kroki resimler gibi eserlerin orijinal ve şahsî bir icat ve yaratış mahsulü ol-

maları lâzımdır. Bu kanunlar sayesinde san'atkârlar, eserlerinin satılmış olmasına rağmen daima yüzde birden üçe kadar.

Telif hakkına mütedair mevzuat bundan ibarettir. Fakat bu mevzuatın bir çok noktalarını tenvir hususunda açılmış olan dâvalar dolayısıyla mahkemeler, çok büyük hukukî ehemmiyeti haiz bir takım kararlar vermişlerdir.

C) İçtihadı mehakim. — Bu kısımda bilhassa, telif hakkının mahiyeti hukukiyesine teallük eden kararları nazarı dikkate alacağız. Mahkemelerin müdahalesi, ekseriya karı koca mallarının idaresi için kabul edilmiş olan usul ve telif hakkı, yeni icatlar tabı ve neşir mukavelesi gibi meseleler dolayısıyla ekseriya mahkemelerin müdahalesini müşahede etmekteyiz.

1. — Telif hakkının mahiyeti hukukiyesi ve karı koca mallarının idaresi için müttehad usul tesiri. İçtihadı mehakim bu meselede şayanı dikkat bir inkişaf ve tekâmül arz etmektedir.

a. — Temyiz mahkemesi istida dairesinin 16 nisan 1880 tarihli bir kararı. Dolloz 25-1.1881

Kanunlar, ibda eyledikleri telif hakkının, müddeti devamını ve sureti intikalini tesbit ederlerken, bu nevi «mülkiyet» in mahiyetini özünü tefrik ve temyiz etmemişlerdir. Bu itibarla, karı koca mallarının idaresi için kanunî usul kabul edildiği takdirde, telif hakkının mal birliğine dahil olup olmayacağı meselesi meydana çıktı. Yukarıda tarihi mezkûr karara göre: Âmme menfaatleri icabı olarak, devamına konan temdit müstesna edebî ve artistik mülkiyet hukukunun umumî prensipleri bakımından, alehtlak mülkiyetin haiz olduğu umumî vasıfları tamamen haiz, menkul bir mülkiyettir». Şu halde müellifin eseri üzerindeki hakkı, menkul aynı bir haktır. Ve karı koca mallarının idaresi için müttehad usul, kanunî usul olduğuna göre, bu hak tamamen mal birliğini teşkil eden mallar meyanına dahildir. Karı kocadan birinin vefatı veya diğer bir sebeple evlilik birliği zeval bulunca, malların tasfiyesinde telif hakkı da, karı koca mallarının meyanında bir birlik malı gibi yer alacaktır. Bu karar, hukuku umumiye esaslarının tatbikından başka bir şey değildir ve telif hakkı bir mülkiyet olarak tebarüz ettirilir. Ve mal birliğinin malları meyanına dahil oluyordu.

b. — Ricardo kararı. Temyiz mahkemesi istida dairesi, 25 temmuz 1887. Dolloz. 1888 1. 5. not Sorrut.

Bu karar Temyiz Mahkemesinin evvelce ittihaz etmiş olduğu kararların bir aksülâmeli gibi telâkki olunabilir. Filhakika bu karara göre: Telif hakkı ve bu hakkın müellife bahşettiği umumiyetle

(mülkiyeti edebiye) diye anılan inhisar salâhiyet ve san'atlar, kelimenin tam anlamile artık bir mülkiyet teşkil etmiyor. Telif hakkı, muvakkat bir zaman için, müellife eserini ticarî sahaya sevk imtiyazını bahşeden bir haktan başka bir şey değildir.

2 — Malların idaresi usulü ve manevî hak. Telif hakkı.

a. — Locacp karar. Paris asliye mahkemesi. 1 şubat 1900 Sirey. 121 - 2 - 1900. not Salielles

Temyiz mahkemesi hukuk dairesi 25 haziran 1902. daloz 5-1-1903 not A. Colin.

Bu kararda mevzuubahis olan mesele musiki eserlere teallük etmektedir: Locacp ismindeki şahıs boşanmıştır. Karı koca mallarının idaresi için evlenirken kabul eylemiş oldukları usul, kanunî usuldür, yani mal birliğidir. Boşanma dolayısıyla vâkı olan birlik mallarının tasfiyesinde, Locacp'ın şahsî malları telâkki olunabilecek eserleri üzerindeki hakları da, birlik malı addolunmuştur. Paris asliye mahkemesi, Locacp'a ait eserlerin, menkul olmaları dolayısıyla, birlik malları meyanına girmesi ve binaenaleyh tasfiyede mütesaviyen karı koca arasında taksim olunması lâzım geleceği yolunda karar ittihaz etmiştir. İstinaf mahkemesi bu kararı tadil eden bir karar verdi. Filhakika istinafın kararına göre, musiki eser, 1791 ve 1793 kanunları mevaddına nazaran, mülkiyet hakkı doğuracak bir varlık telâkki olunamaz. Musikî eser, sahibine, daima ve mutlak olan mülkiyet hakkından tamamen farklı ve muvakkat bir takım hususî haklar bahşeder. Bu hakları Medenî Kanun mülkiyet hakları meyanında zikretmediği gibi 516 ıncı maddesinde mezkûr menkul ve gayrimenkul mülkiyetler tasnifine ithal eylememiştir.

Temyiz mahkemesine hâdise intikal edince, Temyiz şu mülâhazalarla karar ittihaz eylemiştir:

«Edebî olsun güzel san'atlara müteallik olsun bir eserden müellifin vefatından sonra yani bir müddet için ailesinin münhasıran menfaatlar elde etmesi bu eseri ticarî sahaya giren bir mal telâkki eylemeği icabettirir. Bu itibarla muhalif hükümler mevcut olmamak şartile ve mahiyeti icabı umumî hükümlere uygunsuz olmamak kaydile bu hak medenî kanunun dairei şümulüne girer. Fikrî bir mahsulün neşir sahasına vaz'ı ile elde olunacak menfaatlar, medenî kanunun 1498 inci maddesi muhtevasına nazaran, Societé d'âcquets usulünde, tıpkı karı kocanın veya sınaî şeyleri mahsulü husule gelen kazançlar gibi, birliğe dahil olurlar. Binaenaleyh, (evlilik zamanında müktesep mallar birliği) usulünün tasfiyesinde, evlenme mukavelesinde muhalif bir hüküm bulunmamak şartile, evlenme birliğinin

devamı müddetince karı kocanın neşreylemiş oldukları eserler hasılatının birlik mevcudu meyanına ithali lâzım gelir.

A. Colin'in bu karar hakkında yazmış olduğu notta işaret ettiği veçhile, mahkeme (edebî ve sınaî mülkiyet) tabirini terk ediyordu. Fakat müellife, eseri üzerinde şahsî, münhasır ve şahsiyetle birleşmiş bir hak tanıyordu. Müellif eserini ve bu eserin bahşettiği hakkı her an tadile salâhiyettar olduğu gibi imhaya mezundur.

Bu beyanlar, sarîh bir şekilde müellife eseri üzerinde mânevî bir hak tanımak demektir. Bu haklar karının veya kocanın menfaatlerini sırf izrar etmemek kaydile mahduttur.

Görülüyor ki Temyiz mahkemesi, eser üzerinde mânevî hak ile eserden maddî menfaatler elde etmek hakkını mutlak bir surette ayırmıştır. Bu tarzı telâkkiye çift haklar nazariyesi adı verilmiştir.

b. — Canol dâvası. Paris asliye hukuk mahkemesi 1 nisan 1936. daloz. 65 - 2 - 1936 not. Vort. Mal ortaklığı usulü altında evlenmiş olan Madam Canol, bir çok musiki eserinin bestekârıdır. Boşanınca, mal ortaklığına dahil mallarından da feragat etmiştir. Kocası evliliğin devamı esnasında, karısının neşretmiş olduğu eserlerin hasılatını toplamakta devam ediyor. Kocanın kanaatine bu eserler, birlik malı idiler. Karı bunlardan feragat edince, kendisi bunlar üzerinde hak sahibidir.

Madam Canol, eski kocasını, musiki eserlerin mahfuz malları olduğunu ve binaenaleyh birliğe dahil olamayacaklarını beyan ile dâva ediyor. Mahkeme verdiği kararda: «Evlilik birliğinin devamı sırasında karı tarafından neşrolunmuş olan eserlerden menkul hasılat, karının mahfuz birlikteki mallardan feragat eylemesine rağmen bu eserler hasılatı üzerindeki hakları mahfuzdur. Bu eserler sahibinin, şahsî zekâ ve dehasının mahsulü olmak itibarile, şahsiyetinden gayri kabili tecezzidirlir. Eser üzerindeki hak ne mülkiyettir ne de neşir inhisarı hakkıdır. Eser üzerindeki hak ancak une faculté inhérente à la personne de l'auteur'dur. Müellifin şahsına muzaf bir salâhiyettir. Bu salâhiyet medenî kanunun 516 inci maddesine giren bir mal değildir. Yalnız bu salâhiyet istimal olunduğu takdirde mal vücuda getirebilir.

3. — Yeni bazı icatlar. Temlikin şümulü ve mânevî hak

a). Gramofon, sinema, radyo, televizyon gibi yeni icatların zuhuru üzerinde kendilerine alelittlak fikir mahsulü eserler temlik edilmiş olan kimseler, temlik dolyısıyla elde edebilecekleri bütün menfaatleri bilâkaydü şart kendilerine münhasır addetmek istediler mahkemeler iptida, temlik mukavelesinin, mülkiyetin bütün tefer-

ruatını da muhtevi bulunduğu mütalâasında bulundular. Mesela tabetmek üzere satın aldığı bir musiki bestesinin, gramafon plâkına nakli dolayısıyla tâbi muayyen bir para alıyordu. Paris mahkemesi bir kararında aynen şöyle demektedir. «Tâbiler, satın aldıkları opera veya operetlerin, kayıtsız ve şartsız mülkiyetini iktisap ederler ve telif hakkının bahşettiği bütün hak ve salâhiyetler de, temlik akdi dolayısıyla asıl müellifin yerine geçerler. (Paris mahkemesi 16 Temmuz 1923 kararı). Asliye mahkemesi de bu karara müşabih bir kararında, musiki eserlerin temliki, bu eserlerin şartsız ve kayıtsız, mihanikî vasıtalarla teksirini ve intişarını tazammun eylediğine karar vermiştir. Mayıs 1925. daloz 102 - 2 1925.

Temyiz mahkemesi (10 teşrinisani 1930) aşağıdaki tefsirde bulunuyordu.

Temlik mukavelesi, müellife, umumî mahallerde eserini çalmak hakkını izale ettirmez. Bu eserin gramafon plâklarına nakli bu eserin hususî mahallerde çalışmasını tazammun eder. Bu itibarla tâbilerin, satın aldıkları musikî eserleri gramafon plâklarına nakletmeleri, asıl müellifin haiz olduğu umumî yerlerde çalmak hakkına hâlel iras edemez.

Temyizin bu kararı, hukukçular tarafından pek ziyade tenkit edilmiş ve bestekârın tâbie devreylediği hakkın, yalnızca eserinin kâğıt üzerine tab'ı ve teksirini tazammun eylediği ve hiç bir zaman gramafon plâklarına naklini istihdaf eylemediği tebarüz ettirilmiştir.

b). Bir eserin sinemaya nakli nasıl bir vaziyet doğurur? Sinemaya çevrilmiş bir eser üzerinde asıl sahibinin telif hakkı baki kalır mı? Şüphesiz kalır. Fakat ne dereceye kadar?

Mahkemeler bu çok nazik mesele hakkında umumiyetle pek vâzih olmıyan kararlar ittihaz eylemişlerdir. Paris mahkemesinin 26 Temmuz 1933 tarihli ve umumiyetle tenkit edilmiş bir kararına göre, sinema operatörleri, bu eserin hakikî mâna ve maksadını tağyir edecek şekilde tadil edemezler. Böyle bir vaziyet karşısında kalan eser müellifi müdahale etmek salâhiyetini haizdir.

4 — Tercüme hakkı.

Tercüme hakkı hususunda içtihadı mehakim çok zengindir. Tercüme meselesinde mahkemeler, müellife hem malî ve hem de mânevî bir hak tanımaktadırlar. Anne Boleyn davası. Paris mahkemesi 20 şubat 1908). Bu dâvada bir müellifin sadıkane yapılmamış bir tercüme hakkında müdahalesini görmekteyiz.

Mütercim de, tercümesi üzerinde, müellifin asıl eseri üzerinde haiz olduğu mülkiyet hakkının şümül sahası kadar vâsi bir hakka

maliktir. Bu itibarla tercüme, mütercimın sarıh rızası lâhik olmaksızın hiç bir veçhile tadil edilemez. (Paris İstinaf mahkemesi. 23 temmuz 1925 Baudinière dâvası).

5 — Tabı ve neşir mukavelesi. — Tabı ve neşir mukavelesi, umumiyetle, hususî bir mahiyeti haiz bir mukavele telâkki olunmaktadır. Paris mahkemesinin 3 nisan 1903 tarihli bir kararına göre, tabı ve neşir mukavelesi rızâî işimsiz bir âkittir. Bu mukavele ile edebî bir eserin müellifi veya sahibi, bir kimseye, ekseriya tâbie, eserini tabı ve neşir eylemek; intişar sahasına vazeylemek ve ondan naddî istifadeler temin etmek hakkını bahşeder.

Temyiz mahkemesi telif hakkının mahiyeti hukukiyesi hakkında tabı ve neşir mukavelesi münasebetile de içtihadını sarahaten beyan etmemiştir. Fakat tabı ve neşir mukavelesini, (icâr, şirket, vekâlet) gibi âkitler zümresine ithal etmeyip bu akde işimsiz âkit demesi, telif hakkını bir nevi mülkiyet bahşetme ve tabı ve neşir mukavelesini bir bey akti telâkki eylemediğini göstermektedir.

D. — Müelliflerin içtihatları.

Müelliflerin içtihatlarını üç nokta hakkında tetkik edeceğiz: Telif hakkının mahiyeti hukukiyesi müellifin mânevî hakkı, tabı ve neşir mukavelesi.

1. — Telif hakkının mahiyeti hukukiyesi.

I. Müellifler, ittifaka yakın bir ekseriyetle şu hususları reddeylemektedirler:

a. — Telif hakkının medenî kanununun tazammun ettiği mânada bir mülkiyet oluşunu

1880 de ve mütekap senelerde, telif hakkının bir mülkiyet olduğunu söyleyen mahkeme kararları tenkit edilmekte ve telif hakkına mülkiyetin en esaslı vasfı olan daimî olma hassasının izafe olunamayacağını ve mülkiyetin ancak maddî bir varlığı olan eşya üzerinde tesis olunabileceği beyan olunmaktadır. Tefekkür bir eşya gibi fehim ve idrak olmağa kabiliyeti haiz değildir. Telif hakkını bir mülkiyet addeden nazariye, müellifin eseri üzerinde mânevî bir hakka sahip olması telâkkisi ile gayri kabili telifdir. Esasen en son mahkeme içtihatları telif hakkının mahiyeti hususiyesini kabul eylemekte müttefiktirler.

b) Almanya ve Sovyet Rusya mevzuatının yeni temayülleri, Nasyonal sosyalist nazariyelerine göre (Hopch, Hoffman, Plugl ilh.) telif hakkı halka, millete bağlanması lâzım gelen bir haktır. Ferdîyetçi ve mutlak bir hak olmayıp tamamen izafidir. Telif hakkı,

cemiyetten doğan ve cemiyetin bir inikâsından başka bir şey olmayan bir hal olmak itibarile yine cemiyete dönmesi lâzım gelir. İctimai bakımdan fikir mahsulleri üzerindeki haklar izafidir. Çünkü her hak, halktan gelir, her hangi bir ferde verilmiş olan bir hak, halk camiasına karşı olan bir vazifesinden mütevellittir ve ona te-kabül eder.

Telif hakkını maddî ve mânevî diye tasnif edip, maddî bakımdan telif hakkını kabili devir ve ferağ, mânevî bakımdan da gayri kabili devir ve ferağ diye kısımlara ayırmak yersizdir. Telif hakkı heyeti umumiyesile bir vahdettir.» Devlet, bazı ahval için, müellifin veya cemiyetin menfaatlerini nazara alarak, müellife yarattığı eser için elde edebileceği maddî menfaatleri tesbit salâhiyetini ha-izdir. Müellif devletin bu salâhiyet ve müdahalesine mutavaat ile mükelleftir.

Fransız telâkkiyatına göre, müellif ve tâbiin hakları meyanında okuyanın, görenin ve dinleyenin de bir takım hakları mevcuttur. Fakat Alman tarzı telâkkisi müfrit telâkki edilmektedir. Prof. Escara göre, edebî ve bediî mahsullerin bu suretle cemiyetleştirilmesi hasıl olacak menfaatlerin millî camiaya intikal edeceğine kani değildir. Bundan istifade edecek olanlar ancak trostlerdir. Bu totaliter telâkkiler, müellifi, bir ücretli vaziyetine düşürmekte ve kendisinden te-fekkür istiklâlini tamamen almaktadırlar.

Sovyet telâkkileri, daha ileriye giderek, cemiyetin haklarını fazlalastırmak ve cemiyet namına fikir mahsullerini istimlâk etme-ğe kadar gitmektedirler. Sovyet Rusyada, maarif komiserliği, bir müellifi eserinin temsiline müsaade eylemesi için icbar edebilir. Buna mukabil alacağı ücret resmî tarife üzerine olacaktır. Eğer eser tabı ve neşredilmiş bir eser ise, temsil serbesttir. Radyo ile neşir veya radyoda temsil keza hiç bir kayda tabi değildir.

2 — Fransız müellifleri aşağıdaki noktalarda ikiye ayrılmaktadırlar.

a. — P. incorporelle (Picard, Tosserand, Bonnecase). Mülkiyet mefhumu, gayri maddî malları ihtiva edecek bir inkışaf arz etmektedir. Her ne kadar bu gayri maddî varlıklar, mülkiyet hakkının bahşettiği haklar kadar tam ve mutlak salâhiyetler bahşetmiyorlarsa da, yine mülkiyet mevzuu olabilecek eşya zümresine dahil edilmeleri icabeder.

b. — Şahsiyet.

Bazı müelliflere göre telif hakkı, bariz ve yüksek bir vasfı haiz olmak itibarile bu hakka «şahsiyet hakkı» denmesi lâzım geldiğini

ileri sürmektedirler. Brethauld'da göre, taklit müelliflerin mame-liklerine değil, şahsiyetlerine nakise iras eyler.

Girke ve Bluntehli telif hakkının malî unsurunu, şahsî unsura tabi telâkki ederler. «Telif hakkı şahsiyetin bir hakkıdır. Bu hakkın mevzuu, şahsiyet mefhumunun eezayi mütemmimesinden olan fikri mahsuldür (eserdir). Bu itibarla şahsiyetten ayrılmayan bu hak gayri devir ferağdır. Mahiyeti itibarile temlike müsait olmıyan bu hakkın karı koca malları meyanına ithal olunamıyacağı tabiidir. Müellifin alacaklıları bu haklar üzerine haciz koyduramazlar.»

Bu noktai nazarlar telif hakkının mânevî cihetine fazla ehemmiyet atfederek üçüncü şahısların haklarını ifrat derecede temdit ettiklerinden dolayı tenkit edilmektedirler. Meselenin malî cihetini ihmal eden bu telâkkiler maddî menfaatler temin eylemek isteyen müellifin teşebbüslerine mâni olmağa müsteittirler. Telif hakkının yalnız bir cihetini nazara almak gibi bir noksanı olmakla beraber bu telâkkiler, telif hakkının iyi bir tarifini yapmak meziyetini haizdirler.

c) Du double Droit

Bir çok hukukçular müelliflerin haklarını, klâsik tasniflere ithal edemiyerek bu haklar için fikri haklar Droit intellectuel namı altında bir ayrı grup ihdasını düşünmüşlerdir. Bu zümre, aynı haklar, şahsî haklar, vecibeler, gruplarına ilâve olunacak yeni bir zümresi olmalıdır derler. Ed Picard.

Bu nazariye Almanyada, Regelloberger ve Kohler, Fransada Saleilles, Dorres, Weiss tarafından kabul edilmiştir. Yalnız Geny ve Rıgaud fikri haklar yerine, müstakil bir yaratıştan mütevelliit müs-pet haklar tabirini kullanmak taraftarıdır.

Bu telâkkilere göre müellife tanılan haklarda iki unsur tebarüz ettirilebilir. Birincisi, mamelikî unsur, ikincisi fikri ve mânevî unsurdur. Mamelikî unsur neşir ile doğar. Neşir ile, müellif ile tâbi arasında, müellif ile halk arasında bir kıymetler mübadelesi vücuda gelir.

Müellif fikirlerini bir meblâğ mukabilinde halka verir. Bu meblâğ müellifin fikri mahsulünün semeresidir. Müelliflerle tâbiler arasında akdolanacak mukavelelerin mevzuunu bu meblâğ teşkil eder. Müellif, eserini tamamen veya kısmen devir ve ferağ etmek şartile ancak maddî bir menfaat temin edebilir. (Aynı haklarla fikri hakların ayrıldıkları mühim nokta) müellife ait hak ve salâhiyetlerin ancak bir kısmını tâbi ferağ neticesinde iktisap edebilir. Bundan da

şu anlaşılıyor ki müellifin eseri üzerindeki hak ve salâhiyetleri de mahduttur.

Telif hakkının fikri ve mânevî unsuruna gelince, bundan mütevellit hakların müşterek vasfı müellifin şahsiyetini ve bu şahsiyetin edebî ve artistik karakteridir.

Bu haklar eserin tamamen fikrî ve mânevî mahiyetinden neşet ederler. Müellifin şahsiyetinin mahsulüdürler. Bunlarda: Eseri yazarken düşüncelerine arzu ettiği seyir ve istikameti verməsi neşretmek veya etmemek, tadil etmek, tabı ve neşri kontrol etmek, mânanın tağyir edilmesine mâni olmak gibi hak ve salâhiyetlerdir.

Rault, telif hakkını bu şekilde iki unsura ayırmanın meseleyi halledemiyeceğini iddia etmektedir. Telif hakkını vücuda getiren bu iki unsur, yekdiğerinden tamamen ayrıdır. Fakat mesele bu iki unsuru ayrı ayrı tebarüz ettirmek değil bunları terkip edip bir sentez meydana getirmek ve binnetice telif hakkını vasıflandırmak lâzımdır. Bu iki unsur arasında mevcut interaction izale etmek lâzımdır.

2. le Droit moral - mânevî hak.

Telif hakkının mânevî unsuru Fransız hukukçuları tarafından vâsi bir şekilde tetkik edilmiştir.

Telif hakkını malî ve mânevî iki unsura ayırmak temayülü 1839 da Renouard ile başlar. Bu telâkki, müteakiben şu müellifler tarafından da müdafaa edilmiştir. Berthauld (1869), Morillot (1872), Lebret (1878), Darras (1887), Lyon - Caen (1888), A. Collin (1903), Berard (1903), Mosse (1906), Assy (1911), Potre (1909), d'Argoennes (1926), Cabrillac (1926), Grunebaum - Ballin (1929), Silz (1933); Michaélidès - Nouaros (1935).

Etudes Legislatives cemiyeti 1908 de ve 1923 de bu meseleyi tetkik etmiş ve mösyö Plaisant'ın hazırladığı bir kanun lâyihası da hazırlanmıştır.

I. — Fikrî hakkın mahiyeti ve muhtevası.

a) — (Mânevî) Fikrî hakkın esası nedir? Bu hakkın özü ve esası müellifin şahsiyetini himayedir. Bu himaye müellifin şerefini ve şöhretini vikayeyi istihdaf eder. Müellifin bu hak neticesi zihni melekelerinin bir muhassalası olarak haiz olduğu irade ve ihtiyar şu hususlarda mütebarizdir.

aa) — Neşirden evvel: Eseri ibda etmek iktidarı:

Eseri halka arzetmenin şeklini ve zamanını tespit salâhiyeti.

bb) — Neşirden sonra: Eserin müellifi olduğunu beyan etmek. Eserin şeklini tebdil etmek. Eseri toplatmak ve imha etmek, başkaları tarafından eserde tadilât yapılmasına mâni olmak, tenkitlere karşı

kendini müdafaa etmek, hulâsa müellifin şahsiyetine vâkı olacak her nevi tecavüzü karşılamak.

Michaélédés - Nouares mânevi hakkı şu şekilde tarif etmektedir. «Bir kimsenin eser ibda etmesi, arzu ettiği şekilde halka arz etmesi ve eserine ismini taşıdıkça herkes tarafından hürmet edilmesini, müellifin eseri üzerindeki mânevi hakkını ifade eden hak ve salâhiyetlerdir. «Hulâsa. neşirden evvel ibda etmek irade ve ihtiyarı ve neşirden sonra eserin sahibi olarak müellifin şahsiyetinin her nevi tecavüzlere karşı korunması, ve müellifin mutlak olarak şahsına bağlı olan hak ve salâhiyetlere üçüncü şahısların müdalesinin men'i bu hakkın tabii neticeleri telâkki edilmek lâzımdır.

Görülüyor ki mânevi hakkın biri müspet diğeri menfi olmak üzere iki (nevi) muhtevası vardır. Müspet muhteva, eseri yazmak, ibda etmek, halka arz etmek, tadil etmek, toplatmak ve imha etmektir.

Mânevi muhteva ise başkalarının tadilât yapmalarına mâni olmak, müfrit tenkitlere ve umumî olarak şahsiyete vâkı tecavüzlere karşı kendisini müdafaa etmektir. Bir fiil ve hareket istilzam eden haklar müspettir. Üçüncü şahısların istinkâfını icabettiren haklar ise menfidir.

Eser üzerindeki mânevi hak tamamiyle mutlak olarak ferdiyetçi bir hak değildir. Bu hak halkı ve umumî kültürü alâkadar eder. Bu itibarladır ki, müellifin veya alâkadarların vefatından sonra da esere dokunulmasına dikkat etmek ve eserin himayesini temin eylemek lâzımdır. Hususî teşebbüslerle bu gaye temin olunmazsa bunu âmme hukuku müesseseleri temin ile mükelleftirler.

b. — Mânevi hakkın vasıfları. Mânevi hakkın, şahsiyet haklarına bağlı olmak itibarile, esaslı vasfı şahsın mameликine dahil bulunmaması (nakit ile kıymeti gayri kabili takdir) ve müellifin şahsına mutlak olarak bağlı bulunşudur. (Opposables ergo omnes)

Bu haklar, gayri kabili temlik ve miras yolile gayri kabili devir ve müruru zamana uğramayan haklardır. Bu haklara vâkı tecavüzler dolayısıyla, mütecaviz, mahkeme tarafından bir meblâğ ödemeğe mahkûm edildiği zaman, bu meblâğ bir tazmin maiyetinde olmayıp ancak alelittlak bir taviz ve tecavüz için bir cezadır.

Eser üzerindeki mânevi hak dolayısıyla bir çok meseleler ve müşküller tahaddüs edebilir. Meselâ eser üzerinde müellifin haiz olduğu bu hakkın istimali ve meselâ eseri tadil etme hakkı bir diğerk şahsa terkedilemez mi? Böyle bir tasarrufun şümul sahası ve hükümleri nedir? Eserin müellifi olma hususu başka bir kimseye

verilebilir mi? Eseri müteaddit kimseler hazırlamışsa vaziyet nedir? İçtimai hayatın icapları eser üzerindeki mânevî hakkın mutlak oluşu prensibine bir çok takyitler koymuştur. Umumî kültür icaplarının ilham eylediği, içtimai hedefler, mânevî hakkın şümül sahasını tahdit etmişlerdir.

Mânevî hakkın miras yolile gayri kabili devir olması kaidesinin istisnaları vardır. Kan hısımları müellifin vefatından sonra, eseri ve müellifin şahsiyetini müdafaa etmek tecavüzlere karşı koymak hakkını iktisap ederler. Fransız mahkemelerinin müstakar içtihatları bu hakkın vârişlere intikal edeceği merkezindedir. Diğer taraftan şahsiyet hakları mamelek haricinde kalan haklar olmak itibarile, müruru zamana uğrayamazlarsa da mânevî hakkın bu hususta da bazı istisnalar arzedebileceği Fransız mahkemeleri ve Fransız müellifleri tarafından kabul edilmiştir.

2 — Mânevî hakkın müeyyidesi.

Mânevî hak tesmiye edilmesine rağmen, müspet hukukun ortaya koyduğu bu hak bir fakültedir. Bunun da bir müeyyidesi bulunmak lâzımdır. Bu müeyyideler medenî ve cezaidirler. Medenî müeyyideler, akitten mütevellit mesuliyetten ibaret olup, tâbi tarafından veya mukavele ile müellife bağlı diğer herhangi bir şahıs tarafından müellifin mânevî haklarına vâkı olacak tecavüzlerden doğarlar. Mukavele neticesi olmayan müeyyedeler ise cezai hükümlerdir. (Edebî artistik hususlarda sövme, zem, ve hileye müteallik 9 şubat 1895 tarihli kanun) taklide müteallik hükümler acaba, müellifin mânevî haklarına vâkı tecavüzlerde tatbik olunabilir mi?

Bazı mahkemeler, taklide müteallik hükümlerin tahdidî bir şekilde tatbik olunmasına mütemayil iseler de, diğer taraftan bir çok hukuk mahkemeleri taklit dolayısıyla, mânevî hak ve salâhiyetlere vâkı tecavüzü men için mutazarrırın müracaatını kabul etmektedirler.

3. — Tabı mukavelesi.

Rauet'in 1927 de neşrettiği «Fransız hukukunda tabı mukavelesi» adlı eseri bu meselenin esash bir tetkik ve tahlilini ihtiva etmektedir. 1926 da «Etudes législatives» cemiyeti, profesörlerin, hâkimlerin ve avukatların da iştirakile, ve aynı zamanda müelliflerin ve tâbilerin de kabul ettikleri bir kanun projesi hazırladı.

I. — Mukavelenin mahiyeti.

Fransız müellifleri, müellif - tâbi münasebetleri hakkında aynı kanaatte değildirler. Bir çok nazariyeler çarpışma vaziyetindedirler.

a) Tabı mukavelesi bir beyi aktidir. Tabı mukavelesinin bu vasfı haiz olması için, müellifin, eseri üzerinde haiz olduğu biçümle hakların mutlak surette devir ve ferağ eylemiş olması lâzımdır. Fakat görülüyor ki, burada, mevzuubahs olan, mukavelenin mahiyeti hukukiyesi değil, mukavelenin şümül sahasıdır.

Tabı mukavelesinin bir beyi akdi olduğunu iddia eden hukukçulara göre, eserini başkasına verdiği veya eserinin mülkiyetini devrelediği veya eserinin tabı ve neşir inhisarını bir kimseye tahsis ettiği zaman, o eser üzerindeki bütün mali hukukundan, bir meblâğ mukabilinde feragat etmiş demektir. Bu bir beyi akdinden başka ne olabilir. Tâbi kararlaştırılmış meblâğı, müellife vermekle eserin tam mânasile bir maliki sıfatını ihraz eder. Eseri dilerse kendi muhafaza eder, dilerse başkasına devredebilir.

Bu nazariye, halen umumiyetle reddedilmekte olmasına rağmen Paris asliye mahkemesinin 13 kânunusani 1925 tarihli bir kararında tatbik ve kabul olunmuştur.

Bu görüş tarzına yapılabilecek itirazlardan bir tanesi, beyi akdi telâkki olunan tabı mukavelesinin, bu mukavelenin gayesi, sebebi olması lâzım gelen tabı ve neşir vecibesini sarıh bir şekilde tâbie tahmil etmesidir. Çünkü tâbi böyle bir vecibe altında bulunmadığını iddia ederse, tabı mukavelesi, hikmeti vücudunu kaybetmiş olur. Medenî kanununun 1582 inci maddesi muhtevasına göre beyi öyle bir akittir ki, taraflardan biri bir şey vermeğe, diğeri de bu şeyin kararlaştırılmış fiyatını ödemeğe mecburdur. Müellifin vecibesinin sebebi, yalnızca semeni almak değil, eserinin tabı ve neşirini temin etmektir. Diğer taraftan beyi denince, bir mülkiyetin bir şahıstan diğer bir şahısa intikali demektir. Halbuki böyle bir intikal telif hakkı için mevzuubahs olamaz. Zira telif hakkı bir mülkiyet değildir.

b) Tabı mukavelesi bir kira mukavelesidir. Bazı müelliflere göre tabı mukavelesi bir icar akdi telâkki edilmektedir. Bu görüş umumiyetle şayanı kabul görülmemiştir.

c) Tabı mukavelesi bir şirkettir. Müellifin eseri ve tâbiin işletme vesaiti, sanayii bir araya geliyorsa müşterek faaliyetten hasıl olacak ferağ aralarında paylaşılır. Bu telâkkiye bazı mahkeme kararlarında tesadüf edilirse de, tabı mukavelesine şirket nazariye bakmağa imkân yoktur. Çünkü tabı mukaveleleri pek nadir olarak paylaşma hükmünü ihtiva ederler. Umumiyetle tabı mukavelesi, tabı ve neşirden evvel müellife verilecek nakdi tesbit ederler. Ve

mukavelelerin imzasından sonra artık müellif ile tâbiin müşterek bir faaliyeti mevzubahs değildir.

d) Tabı mukavelesi bir vekâlet akdi midir? Bu telâkkiye göre, müellif tâbie, eserini tabı ve neşir ve satmak için vekâlet vermektedir. Bu görüşün şu faideleri de olacağı ileri sürülmektedir. Tâbi bir vekil olunca, müellife, faaliyetinin hesabını vermek mecburiyetinde kalacaktır. Diğer taraftan müellif, tâbiin yolsuz hareketlerine karşı emniyeti suiistimal iddiasını serdedebilecektir.

Fakat medenî kanununun 1984, 1986, 1999, 2000, 2001; 2002 inci maddelerinde esasları tesbit olunan vekâlet müessesesinin, tabı mukavelesine tatbikına imkân yoktur. Zira, tâbi faal ve harekâtında müekkil namına değil, daima kendi namına hareket eder. Tâbi üçüncü şahıslara karşı müellifi temsil etmez.

e) Tabı mukavelesi isimsiz bir akitir. — Telif hakkında iki esas unsur vardır. Birincisi iktisadî unsur diğeri manevî unsurdur. Tabı mukavelesi ile müellif, ancak hakkının iktisadî unsurunu, tâbie vermektedir. Halbuki bu iki unsur yekdiğerinden ayrılmamak lâzımdır.

Bu itibarla tabı mukavelesi neticesinde tâbi eser üzerinde müellifin iktisadî haklarını kendine mal ederken, müellifin mânevî hukukunu siyanet vecibesini yüklenmektedir. Medenî kanun bu tarzda bir akit zikretmediğine göre bu mukaveleyi, isimsiz akitler zümresine ithal etmek zaruretî vardır. Darras, Huart, Maillard, Geny, Rault bu fikrin mürevvicidirler.

f) Tabı mukavelesi bir imtiyaz mukavelesidir. Bu mukavelede tarafların vecibeleri, tâbiin mahdut salâhiyetleri, tabı ve neşir ile halkın ilgili bulunuşu, tabı mukavelesinin bilhassa idare hukukunun umumî mefhumlarıyla çok yakın bir ünsiyeti bulunanlar tarafından, hususî hukukun bir imtiyazı olarak telâkki olunmasını intaç etmiştir. 1929 da Grunebaum - Bollin tarafından ileri sürülen bu nazariye Etudes législatives cemiyeti tarafından kabul olunmuş ve mezkûr cemiyetin hazırlamış olduğu telif hakkı kanun projesinde yer almıştır.

Bu tarzı telâkkinin kaideleri şu suretle telhis olunabilir: Her fikrî mahsulde, müellifin şahsiyetinin bir parçası vardır. Bu itibarla fert, yarattığı eser üzerindeki haklarının kâffesinde hiç bir zaman feragat edemez. Tabı mukavelesini bir imtiyaz telâkki etmek suretile, müellifin eseri üzerindeki bilcümle haklarının katî ve şâmil mânada başkasına devri mümkün olmaz ve bu suretle müellif hi-maye edilmiş olur.

Diğer taraftan :

- a) Müellif eserile kat'i bir şekilde alâkasını kesmez.
- b) İmtiyaz, idare hukukunun kabul ettiği veçhile tahdidî bir mukavele olduğu için, imtiyazı veren, sarîh bir şekilde vermediği hakları ve salâhiyetleri muhafaza eder.
- c) İmtiyaz, oldukça seyyal bir formüldür.

2 — Tabı mukavelesinin muhtevası.

Etudes législatives cemiyetinin hazırlamış olduğu kanun projesinden tabı mukavelesine tahsis olan hükümler iki kısma ayrılmıştır:

Birinci kısım müellif ile tâbi arasındaki - hilâfı şart edilmediği, takdirde - münasebetleri tesbit eden hükümlerdir. İkinci kısım beş fasıldan ibaret olup, muhtelif nevi fikir mahsullerinin tabı veya tekersinde tatbik olunacak kaideleri tadat etmektedir.

Kitapçılık, musiki eserlerin tab'ı, gramafon plâkları, sinemacılık ilh. gibi. Mevzuubahs kanun projesi, tabı mukavelesini şu şekilde tarif etmektedir.

«Tabı mukavelesi öyle bir akittir ki, onunla fikri bir mahsulün müellifi, veya alâkadarları, muayyen bir ücret mukabilinde tâbi tesmiye olunan üçüncü bir şahsa, mukavelenin tesbit eylediği eşkâl ve şerait dahilinde, bir eserin tabı, neşrini ve satışını temin eylemesi hak ve salâhiyetini devir ve ferağ eyler.»

Yine mezkûr kanun projesine göre, tabı mukavelesinin tahriri olması lâzımdır. Mukavelenin ihtiva ettiği hükümlerin aksinin veya yazılı olmayan hüküm ve şartlardan gayri şartlarında mevcut olduğunun şahit ile ispat olunamayacağı da ayrıca zikredilmektedir. (Madde 4)

Müellif hukukan ehil olmasa da, mukavelenin hüküm ifade etmesi için yine müellifin yazılı olarak rızasını beyan eylemesi lâzım gelir. Küçük müellifler, tabı mukavelesi imzalayabilmek için kanunî mümessillerinin rızalarını istihsal eylemek mecburiyetindedir. Keza evli kadın kocasının izni lâhik olmadıkça tabı mukavelesi imzayamaz. Kanunî mümessillerin mümanaatı halinde mahkemeden izin istihsal olunabilir. (Madde 5)

Müellif bir eserini tâbie vermekle, eserlerinin heyeti mecmuasını külliyat şeklinde neşredilmek üzere başka bir tâbie vermek hakkını kaybetmez. Tâbi kendisine verilmiş eseri, kararlaştırılmış şeraite uygun olarak neşir sahasına sevk etmek mecburiyetindedir.

Tabedilen eserler tamamen satılınca, müellif tekrar eseri üzerindeki iktisadî hukukuna sahip olur.

Tâbiin iflâs veya resmî tasfiyeye uğraması, tabî mukavelesinin feshini intaç etmez. (Madde 17) Tâbiin mukaveleyi başkasına devri ancak müellifin rizasile mümkündür. (Madde 18)

Tabî mukavelesi şu hallerde nihayet bulur:

- 1 — Tesbit olunan müddetin hitamında
- 2 — Mukavelenin feshi
- 3 — Tabî miktarı tesbit olunarak basılmış eserlerin tamamen bitmesi halinde

Tabî işlerinin tamamen ikmalinden evvel müellif vefat ederse tâbi, mukavelenin feshini talep etmek hakkına maliktir. (Madde 19) Tabî esnasında şu hükümlere riayet mecburiyeti vardır.

Tabedilecek eser kitap ise, müellifin ikişer nüsha olarak iki tashih görmesi ve bunları münasip bir zamanda tashih edip iade etmesi lâzımdır. Tashih esnasında müellifin yapacağı tadilâttan dolayı tâbiin matbaaya vereceği fazla ücretin yüzde 20 si müellif tarafından ödenecektir. Eserin tashihlerinden sonra «basılabilir» emri olmadan taba başlanamaz.

Eserin tamamen satıldığı nasıl tesbit olunur?

24 üncü maddeye göre, tâbiin, kitapçılardan satılmamış eserleri toplamak için verilecek 6 aylık bir mühletten sonra, tâbi baskı adedinin yirmide birini gösteremezse, eser tamamen tükenmiş addolunur.

Mezkûr kanunun yedinci tab'ı, kanunun meriyetinden evvelki vaziyetlerin sureti haline mütedair muvakkat kaideler ihtiva etmektedirler.

E — Mer'î olan hukukun noksan cihetleri

Mahkûmeler tarafından verilen çok yerinde ve makul kararlara rağmen telif hakkına mütedair bir kanunun lüzumu gayri kabili inkârdır.

Avrupada telif hakkı ilk olarak tanıyan ve müelliflere eserlerinin tabî ve neşir hürriyetini veren Fransa, müelliflerin hukukunu siyanet bakımından lüzumlu kanunî müeyyideleri tesbit etmek hususunda büyük bir ihmâl ve lâkaydi göstermiştir.

İnsanlığın bugünkü terakki merhalesine uygun, umumî bir telif hakkı kanunu yoktur. Mevcut metinlerde şu noksanlar bariz bir şekilde tezahür etmektedir:

1 — İmtiyaz sisteminin suiistimal edilmesi. Bu sistem müellifleri, bilhassa suiniyet sahibi tâbilerin elinde bırakmaktadır.

2 — Hükmi şahısların haklarının kanunî bir metinle tanınmamış olması.

3 — Müelliflerin eser üzerindeki mânevi haklarının, yalnızca, mahkemece içtihatlarla korunması ve bu hususta bir kanun metni bulunmaması.

4 — Mevcut mevzuatın, icat ve vasıtalara tetabuk etmemesi, rapor ile neşir ilâh.. gibi.

5 — Karı koca mallarının idaresi usulleri bakımından, müellifin eser üzerindeki malî hakkının tesbit edilmemiş olması.

6 — Taklitlere karşı kâfi miktarda müeyyidelerin bulunmaması.

7 — Ve nihayet tabı mukavelesine mütedair bir kanunî hükmün bulunması. Hukuk müellifleri tarafların serbest rızalarıyla tesbit etmedikleri hususlar için kanunun tayin edeceği hükümlerin mutlaka bir kanun mevzuu olması lüzumunu tebarüz ettirmektedirler. Çünkü bu eksiklik dolayısıyla bir çok ihtilâflar meydana gelmekte ve müellifler ile tâbiler arasındaki münasebetlerde böyle bir metnin lüzumu çok kuvvetle hissedilmektedir.

II — 1936 tarihli kanun projesi :

«Telif hakkına ve tabı mukavelesine mütedair kanun projesi» Hükümet namına mösyö Zay ve mösyö Marc Rucart tarafından 13 ağustos 1926 da mebusan meclisine takdim olunmuştur. Meclis, projeyi Maarif ve güzel san'atlar encümenlerine havale etmiş ve bu komisyonlar namına mösyö Bail bir rapor tanzim ederek 6 kânunuevvel 1937 de meclise vermiş ve müteakiben hükümetin bazı tadillerle yeni bir proje hazırlaması üzerine, ve bir çok alâkadar dinlenerek ikinci bir rapor tanzim olunmuştur. (Şubat 1939) Mebusan meclisi 1939 haziranının ilk günlerindeki toplantılarında mudil projenin 23 üncü maddesine dahil kısmını bilmüzakere kabul etmiştir. Şu halde mebusan meclisince kısmen kabul olunmuş bir kanun karşısında bulunuyoruz. Kanunun tamamen kabulünden sonra âyan meclisi revini beyan edecektir.

A — Yeni kanun menbaları

İlkkânun projesi ve komisyonun hazırladığı metin, aşağıda yazılı unsurlara mutlak bir sadakatle tanzim olunmuştur:

I) — Tamamile Fransız olan menbalardan.

a — Mer i mevzuat bu kanunun bir kısım hükümleri yeni ihtiyaçlara uydurulmak suretile muhafaza edilmiştir. Meselâ takip hak-

kına mütedair 1920 ve 1922 kanunları ve ceza kanununun bazı maddeleri.

b — Mahkemelerin, makûl sureti haller yolunu hazırlayan kararları.

c — Çok müdellel ilmî içtihatlar. Bunlar meyanında şunları zikredebiliriz: Olaginerin 1934 de neşrettiği (telif hakkı) unvanlı eseri. Escara ve Rault'un (Fransız içtihadında telif hakkı. 1927) Gronebaum - Bollin'in Temp gazetesindeki makaleleri 1929.

Bu eserleri, telif hakkının bazı cihetlerini inceleyen şu eserlere ilâve edebiliriz:

Siltz - La notion juridique du droit moral de l'auteur, 1933.

Vilbois. - Le domaine public payant en matière de droit d'auteur, 1928. Rault. - Le contrat d'édition en droit français, 1927. Ve nihayet mahkemelerin içtihatları dolayısıyla ve bilhassa karı koca mallarının idaresi usulleri ve telif hakkı hakkında yapılan münakaşalar.

d — Evvelce meclise verilmiş muhtelif kanun projeleri.

De Monzie'nin 1922 de taklit ettiği tabı mukavelesi kanunu projesi. Plaisant'ın 1921 ve 1935 tarihli Droit moral post mortem ve Herriot nun domaine public payant projeleri, bilhessa zikrolunabilir.

e — Hükûmet projeyi ve encümenler raporlarını hazırlarken, tâbilerin mümessillerini, müellifleri ve gens de Lettres cemiyeti âzalarını dinlediler. Association littéraire et artistique'in büyük hukukçu reisi Maillard tarafından hazırlanan kanun projesi nazarı dikkate alındı. Proje neşrolununca, bir çok hükümleri matbuat tarafından uzun müddet münakaşa ve tenkit edildi. Bu münakaşalar, kanunun projesinde meclise takdiminden evvel bazı tadilat yapılmasını in- taç etti.

f — Profesör Escarra'nın riyasetinde içtimalar akteden Sciété d'études législatives çok kıymetli mütalâalar beyan etti, ve profesör Rault citten çok şayanı dikkat bir rapor hazırladı.

II — Mukayeseli hukuk menbaları.

a. — Yabancı memleketlerin yeni mevzuatı. Projenin mazbata muharriri telif hakkının her şeyden evvel millî olduğunu beyan etmektedir. Yabancı memleketlerin telâkkiyatı ve kanunları ancak diğer devletleri nazarı dikkate aldıkları takdirde tetkik ve mukayese olunabilir. Bu bakımdan teşrii faaliyet çok ehemmiyetli bir vüsat arz etmektedir. Diğer taraftan yalnız mer'i olan kanunları - ki bazıları çok eskidir - değil aynı zamanda hazırlanmakta olan kanunları da tetkik etmek ve nazara almak icabeder. Misal olarak, Amerika

Müttehit Cumhuriyetlerinin, Portekiz'in ve Almanya'nın hazırlanma vaziyetinde olan kanunları zikrolunabilir.

Bazı yabancı devletler kanunları telif hakkını bir mülkiyet hakkı olarak telâkki etmektedirler. Portekiz, İspanya, Romanya gibi. Diğer bazı devletlere göre ve meselâ Avusturya'ya göre telif hakkı tamamen şahsî bir haktır. Ve ancak vârislere intikal eder. Sovyet Rusya kanunları telif hakkını, amelenin günlük yevmiyesi hakkına benzetmektedirler.

b — Bern mukavelenamesi. Bir çok yeni kanunlar, belli başlı meseleleri hal için, Bern mukavelenamesinden ilham almaktadırlar. Bu tarz taknin, bazı hususlarda farklar mevcut olmasına rağmen, muhtelif memleketler mevzuatı arasında bir birlik yaratmak gibi çok büyük bir faideyi temin etmektedir.

3 — Gerek Fransız hukuku gerekse yabancı devletler hukuku aşağıda yazılı meselelerle meşgul olmuşlardır. Mevzuubahs kanun projesi bilhassa bu meselelere bir sureti hal bulmağa çalışmıştır.

- a. — Telif hakkının mahiyeti ve muhtevası.
- b. — Müellifin haklarına, millî camianın menfaatleri bakımından yapılan takyitler.
- c. — Mihanikî aletlerin imalinde olduğu gibi, telif hakkının istimalinde bahşolunan kolaylıklar.
- d. — Filimlerin himayesi
- e. — Radyo neşriyatı, artistler, san'atkârlar.
- f. — Müellifin ölümünden sonra telif hakkının müddeti devamı.
- g. — Telif hakkının kısmen veya tamamen gayri kabilî haciz oluşu.
- h. — Telif hakkının, karı koca mallarının idaresi usullerine tesirinin tespiti.
- i. — Alenî müzayedelerde müellifin takip hakkı.
- j. — Müellifin manevî hukukunun kanunî himayesi.
- k. — Eserin isminin himayesi.
- l. — Tabî ve neşir mukavelesinin katî ve sarîh bir şekilde tanzimi.
- m. — Kanunî veya akdî hükümlere ademi riayet halinde tatbik olunacak müeyyideler.

B. — P r o j e n i n B ö l ü m ü:

Proje altı kısma ayrılmıştır.

I. — Telif hakkının mahiyeti ve bu mahiyetten neş'et eden ka-ideler.

II. — Telif hakkının muhtevası.

III. — Müellifin ölümünden sonra telif hakkı.

IV. — Müellifin eseri üzerinde haiz olduğu mali hakların istimali ile onlardan menfaatler elde olunması.

V. — Müeyyideler.

VI — Müteferrik hükümler.

C. — Projenin hâkim vasıfları.

Proje heyeti umumiyesi itibarile şu esaslara istinat etmektedir:

1 — Telif hakkının bir mülkiyet oluşu ve bunun satılabileceği devredilebileceği telâkkisini reddediyor.

2. — Müellife, eseri üzerinde mânevi bir hak ve mali bir hak tanıyor. Bu hakların şümül sahasını tesbit ve onları himaye ediyor.

3. — Müellifi bir malik değil bir işçi telâkki ediyor. Öyle bir işçi ki cemiyet onun sâyini hususî bir tarzda mükâfatlandırıyor. Müellifin eseri mülkiyet çerçevesine değil, sayüamel çerçevesine ithal olunuyor.

4. — Müellif vasfını geniş bir mânada anlıyor.

5. — Müellifin şahsî menfaatleri ile cemiyetin menfaatlerini sıkı bir surette mezcetmek istiyor.

6. — Müellifin haklarının daha iyi bir şekilde himayesini temin için tabî ve neşir mukavelesini sağlam bir esasa bağlıyor. İmtiyaz, devrüferağa tercih olunuyor. Müellifin takip hakkı daha mükemmel bir şekle sokuluyor. Yeni ihtiyaç ve zaruretlere uyabilmek için tabî ve neşir mukavelesinin, icra ve tatbiki sırasında tadilini kabul ediyor ve telif hakkından mütevellit ihtilâfların halli için hususî bir mahkeme teşkil ediyor ve nihayet cemiyetin menfaatlerini nazarı itibara alarak telif hakkının, müellifin vefatından sonra devam müddetini tahdit ediyor.

D. — Proje muhtevasının tetkik ve tahlili.

Projenin tetkik ve tahlilinde bölümlerin sırasını takip edeceğiz. Bilhassa, hükümetin teklif ettiği proje ile encümenin tadilâtı arasında mevcut görüş farklarını tebarüz ettireceğiz. Birinci fasıl. - Telif hakkının mahiyeti ve bu mahiyetten neş'et eden kaideler. (Madde 1 - 8).

1. — Proje. - Proje telif hakkının mahiyeti hukukiyesi bakımından vardığı netice bu hakkın bir mülkiyet hakkı olmadığıdır. Telif hakkı fikrî mahsullere müteallik olup hususî bir mahiyet arzeder. Eşya üzerindeki mülkiyet hakkı ile hiç bir münasebeti yoktur. Telif hakkı, müellifin şahsiyet hakları zümresine dahil olup hiç bir veç-

hile devrü ferağa müsait değildir. Ve bu hak başkası tarafından istimal olunamaz. Telif hakkı Medenî kanun vâzılarının 1166 ıncı maddede beyan eyledikleri veçhile alacaklılar tarafından istenemez. Bu bakımdan ekseriya istimal olunan (edebî ve sınaî mülkiyet) tabirinin tamamen terkedilmesi lâzımdır. Chapellier'nin 1791 tarihli raporundan beri bu tabir istimal olunmaktadır. Fakat Chapellier dahi bu mülkiyetin çok şahsî bir mülkiyet olduğunu ve diğer mülkiyet haklarından çok farklı olduğunu söylemekten kendini alamamıştır. Proje telif hakkını «Sui Generis» bir hak telâkki eder. Fikrî bir mahsulün yaratıcısı onun maliki sıfatını haiz olmayınca bir işçi telâkki edilmesi zarureti vardır. Bu itibarla müellifin, iş kanununun hükümlerinden istifade ve yevmiyelerin gayri kabili haciz olacağı tarzındaki kanunî mevaddan istifade eylemesi icabeder.

Telif hakkının gerek mahkeme içtihatları ile gerekse müelliflerin rey ve mütalâaları ile tebarüz eden iki veçhesi vardır. Biri mânevî hak diğeri malî haktır.

Manevî hakkı tarif etmek için, cüz'î bir tâdil ile Bern Mukavelesinin formülünü kabul etmek mümkündür. Malî yahut nakdî hakka gelince, bunun artık bir devri ferağ mevzuu değil ancak bir imtiyaz mevzuu olabileceğini kabul etmek lâzımdır. Müellifleri ilân olunmayan veya müstear imza ile çıkan, hükmî şahısların mahsulü olan ve müteaddit kimseler tarafından yazılmış olan eserlerin de vaziyetini tesbit etmeyi unutmamak lâzımdır.

2. — Encümen: Encümen de telif hakkının bir mülkiyet hakkı olmadığını ve fikrî mahsuller üzerindeki hakların hususî bir mahiyet arzeyelediğini kabul etmekte ve (Suigeneris) tâbirinin lüzumsuz bir şey olduğunu beyan eylemektedir. Proje, telif hakkını Medenî Kanunun anladığı mânâda bir mülkiyet telâkki etmemekte ve binnetice bu hakkın kabili devr ve ferağ olamayacağını iddia eylemekte tamamen haklıdır. Fikrî mahsul; maddî varlıklarla ve meselâ menkul eşya ile veya evle mukayese edilemez. Fikrî mahsul, haricî âlemin sabit cisimlerinden değildir. O, bilâkis yaşayan ve bir şahsiyetin haricî tezahürü olan bir varlıktır. Ve cemiyetin umumî harsı ile münasebeti vardır.

Projenin tesbit eylediği veçhile imtiyazı devrü ferağa tercih eylemek lâzımdır. Zira imtiyaz ile müellif eserinden alâkasını tamamen kesmez. Ancak kanunun tayin ve tesbit eylediği şekil ve şerait dahilinde ilgisini azaltır. Hükümet, telif hukukunu, işçiler hukukuna bağlamakta tamamen haklıdır. Bu bağlama müellifleri dü-

şürmek değildir. Bilâkis müellifleri işçiler kafilesinin başına koymakla onların sıfat ve şahsiyetlerini asilleştirmiştir.

Uzun zamanlar kabul edilmeyen mânevî hak, lâıyk olduğu yeri işgal etmelidir. Zira bu hakkın tanınması sayesinde ki müellif, eserine şunun bunun müdahale etmemesini temin edecek ve şahsiyetinin yabancıları olmıyan eserini her zaman takip eylemek imkânına malik olacaktır.

Eser üzerinde müellifin malî hukuku da, eserinden maddî menfaatler temin eylemek için onu neşrettirmek ve yaymaktır.

İkinci fasıl: telif hakkının muhtevası. (Madde 9-20).

Telif hakkı hangi nevi eserler için mevzuubahistir.

a — Proje: Projeye göre muasır terakkiyatın aldığı veçheyi nazarı itibara almak lâzımdır. Bilhassa bugün mevcut ifade tarzlarının tahavvülü ve taaddüdü nazardan uzak tutulmamalıdır. Ez-cümle radyo, sinema, televizyon ve bilhassa yevmî gazetelerdeki müellefat.

Proje, tab'ı mukavelesi neticesi olarak tercüme ettirme hakkının da tâbie geçeceği neticesinin çıkarılması aleyhindedir. Tercüme bahsinde, tabı mukavelesine rağmen, müellif tamamiyle istiklâl ve hürriyetini muhafaza eder.

b. — Encümen: Encümen, sırf sanat eseriyle sanayie tatbik edilen eserleri tefrik eylemeğe taraftar değildir. Meselâ fotoğrafî serlerin de himaye edilmesi icabedebilir.

Bu mesele çok münakaşa edilmiştir. Bazılarına göre fotoğrafın fikri mahsulle hiçbir münasebeti yoktur. O, fizik bir faaliyetin ve kimyevî bir aksülâmelin mahsulüdür. Diğer bir kısım müelliflere göre ise, fotoğraf, mahiyeti ve kıymeti ne olursa olsun himaye edilmelidir kanaatındadırlar.

Encümen bu iki tarzı telâkkiyi telif çalışan bir usul teklif eylemiştir ki o da şudur:

Şahsî bir vasfı haiz olan ve orijinal olan fotoğrafî eserler bu kanunun himayesi sahasına dahildir. Tamamiyle mihanikî vasıtaların mahsulü olan eserlerin himayesi başka bir kanunun mevzuu olabilir.

Üçüncü fasıl: Müellifin ölümünden sonra telif hakkı (Madde 20-22).

a. — Müellifin vârislerine bizzat kendisinin haiz olduğu hakları ölümünden sonra tanımak lâzımdır. Ancak vârislerin tabı ve neşre mümanaatları, ihmalleri halinde, cemiyetin menfaatleri bakımından

eserlerin neşrini temin etmek icabeder. Bu itibarla muayyen bir müddetin mürrurundan sonra eserlerin neşrini temin için müdahale eylemek zarureti vardır.

Hükümet hazırladığı projede şu esası teklif etmişti. Müellifin ölümünden sonra, vârislerin eser üzerindeki hakları 50 sene devam eder. Ancak bu devreyi ikiye bölmek lâzımdır. Birinci devre ilk 10 sene olup, bu müddet zarfında eser üzerindeki haklar bilâkaydû şart vârislere aittir. İkinci devrede, yani 10 uncu sene ile 50 nci sene arasındaki zamanda, eserlerin herkes tarafından tab'ı ve neşri serbestir. Ancak her tabı ve neşirde vârislere bir hisse ayırmak zarureti vardır. 50 nci seneyi müteakip eser artık âmmenin müşterek malı addolunur. Müellifin vefatından sonra meydana çıkan eserler hakkında hiç bir iddiada bulunamaz. Zira bunlar halen zilyedi bulunmuş kimselerin eline ya satın alınarak veya bir tesadüf eseri olarak geçmiş bulunmaktadır.

b. — Encümen: Bu mesele hakkında encümen başka türlü düşünmüş ve hükümeti bu düşünceye çekmeğe muvaffak olmuştur. 50 senelik müddetin bu tarzda ikiye taksimi kabul olunmamıştır. Maahaza vârislerin ihmalleri veya suiistimalleri görülürse hususî bir kaza merciinde sebepler tetkik olunabilir. Tabı ve neşre muhalefet hiçbir makul sebebe istinat etmiyorsa, âmme menfaatleri namına eserlerin tabı ve neşri cebri bir şekilde temin olunacaktır.

Dördüncü fasıl: Müellifin eseri üzerinde haiz olduğu malî hakkın istimaliyle ondan nakdî menfaatler elde etmesi (Madde 23-47).

Bu fasıl 3 baba ayrılmıştır. Bu babların her birinde mahkemelerin ve müelliflerin umumiyetle kabul ve müdafaa ettikleri tezler taknin edilmiştir. Bu kısımda eserden maddî menfaatler temin için yapılacak teşebbüslerin umumî esas ve kaideleri tesbit olunmuştur.

1. Burada bir tefrik yapmak mecburiyeti vardır. Bazı eserler halka temsillerle, tiyatrolarla, sinema ile nakledilir. Diğer bazı eserler ise tabı ve neşirle halkın itilama vazolunur.

Proje bütün eserlerin müellifi tarafından neşir için devrini bir imtiyaz telâkki etmekle çok doğru hareket etmiştir. Diğer taraftan müellif ile tâbi arasında akdolunacak mukavelenin umumî vasıflarını tesbit lüzumunu idrak ederek ona göre hükümler vazeylemiştir.

2. Tabı mukavelesi hakkında çok yerinde hükümler mevcuttur. Ezcümle bu, akdî, müellife verilecek meblâğın kat'î olarak ta-

yin ve tesbiti, tabolunan nüsha adedinin müellif tarafından kont-
rolu, tabiin iflâsı halinde müellifin himayesi...

Bu hükümlerin aynı zamanda amme intizamını alâkadar eden hükümler olduğu da tasrih edilmiştir.

3. Müellifin takip hakkı, 1920 ve 1922 kanunları tadil edilerek yeni baştan ve daha esaslı bir şekilde tespit olunmuştur.

Encümen bu hususlarda da Hükümetin projesini heyeti umumiyesi bakımından kabul etmektedir.

Tabii mukavelesinden maksat ne olduğu meselesi kat'i ve sarîh bir şekilde tespit olunmak istenmiştir. Bir müellif, eserini bir tâbie verirken acaba tercüme ettirmek, sinemaya çektirmek hakkını da birlikte verir mi? Bu çok nazik mesele, birçok girift vaziyetler arzedebilir. Meselâ bir tâbi, neşrettiği eserin pek cüz'î bir muvaffakiyet ve rağbet kazandığını görünce, bu eserin sinemacılıkta çok büyük bir muvaffakiyet arzedeceği mülâhazasıyla, sinemaya çevirmekte haklı olabilecek midir?

Tabii mukavelesinin devam müddeti, tâbilerin şiddetli protestolarına rağmen, 10 sene olarak kabul olunmuştur. Fakat bu 10 senelik müddetten, ilmî ve musikî eserler istisna edilmiştir. Maama-fih proje, muayyen zamanlarda tâdil edilebilmek kaydıyla, daha uzun vâdeli mukavelelerin akdolunabileceğini kabul etmiştir.

Beşinci fasıl: Müeyyideler.

a) Proje. Telif hakkını cezai ve medeni müeyyidelerle himaye etmemeğe imkân yoktur. Filhakika Ceza Kanununda telif hakkına tecavüz halinde tatbik olunacak müeyyideler mevcutsa da, bunlar kâfi değildir. Zira, birtakım yeni icatlarla ve yeni yeni vasıtalarla yapılan taklitler ve her nevi yolsuzluklar, Ceza Kanununda tasrih edilmemiştir. Mahkeme içtihatları bu sahada pek çok misaller arzedecek ve bütün bu tatbikat nazara alınarak yeni müeyyideler tespit olunması zarureti hâsıl olmuştur.

b) Encümen, projenin şu sistemini aynen kabul etmiştir: başka bir şahsın, hattâ müellifin, muvafakati olsa bile eserin sahiplerini takabbül etmesi zarar ve ziyan dâvasına mevzu teşkil eder. Encümen, şu kaydın da projeye konulmasını istemiştir: tabiin herhangi bir sebepten dolayı mahkûm edilebilmesi için suuniyef sahibi olduğunu ispat mecburiyeti vardır.

Altıncı fasıl: Müteferrik hükümler.

a) Proje. Müteferrik hükümlerde bilhassa şu iki mühim mesele mevzuubahsedilmektedir:

1. Fransada hangi şahıslar, gerek tâbiyetleri bakımından gerekse eserin neşrolunduğu memleket bakımından, telif hakkı hakkındaki hükümlerden istifade ederler.

Projenin bu husustaki hükümleri —ki Devletler hususî hukukunu alâkadar eder— Bren mukavelenamesinin 4, 5, 6 ncı maddeleri hükümlerile hemahenktir. Kanun projesi, aynı zamanda, 1852 tarihli olup bir Fransız tarafından ilk defa olarak hariçte tabî ve neşrolunan eserlerden bâhis kanunu da ilga eylemektedir.

2. Tatbik edilmekte olan mukaveleler, Kaide olarak kanunların mâkable şâmil olmaması lâzımgelirse de, kanunun tabî mukavelesinin müddeti devamı hakkındaki hükümlerinin mâkable şümulü zarureti vardır. Çünkü, bu kanun projesinden evvelki mevzuata istinaden, tabî mukaveleleri çok uzun vâdelerle tanzim edilmişlerdir. Fakat mâkable şümul kararını verirken hangi yolu tutmak lâzımgelcektir? Bu kanundan evvelki bütün mukaveleleri mefsuh mu farzedeceğiz; yoksa kanundan evvelki mukavelelerin fesholunabilmesi için birtakım usuller mi tespit edeceğiz? Proje, otomatik feshi kabul etmemiş ve fakat mukavelelerin fesholunabileceği hakkında birtakım hükümler tespit eylemiştir.

b) Encümen. Encümen, 1852 tarihli kararnamenin ilgasına taraftar görünmemiştir. Bu kararnamenin millî menfaatler bakımından mer'î olmakta devam etmesinin faydalı olacağı kanaatındadır. Projeden evvelki mukaveleler meselesinde de, teşkil olunacak hususî bir mahkemenin bu mesele ile alâkadar olabileceği ve hakkaniyet iktiza ediyorsa eski mukaveleleri tâdil veya feshe karar verebileceği yolunda mütalâa beyan etmiştir.

Ord. Prof. Dr. CH. CROZAT

Tercüme eden
Doçent Dr. Hıfzı Timur